

¹⁰ספר יד פקטנא פ"י דעות סי' א' אות א' , ואס אונג...

פי' פקטנא פסביר שציקר פמטוה נאמר בדו"מ מפני אדל פקלקול. אבד ממילא נשמע אין לסקר בכל ענין.

¹¹פתיחה לספר חפ"י חיים עשין י"ג

פח"ח אצן שלכל דעות אסור לסקר מה"ת ודא נחלקו אלכא לענין מנין פמטוה.

גמ' מנין שלכל כל סקר אסור-

¹²יבמות ס"ה ע"ב , וא"ר אידעא משום רבי אלעזר בר' שמעון... ואני זקנתי'

מותר לשנות מפני פשטום- ופי"נ שפשינו מפני פשטום דא נחשב לנשי"ה מן פאמת.

¹³ספר יראים מטוה רע"ה

לפי פיראים דא אסרה תורה אלכא את פסקר במקום שחב לאחרים - וזו סברתם של בית פלל בכ"ז מרקדים שלכא מרמזם דבצל שכבר לקח אותה לאשה , ובי"ש סוברים שפנסיח פוא נסח של רמאות כלפי פבצל.

¹⁴שערי תשובה לרבינו יונה שער ג' אונג קפ"א

לפי רבינו יונה פאיסור לשנות בדבר של מה בכך פוא במשנה שלכא לזורק אבד כל פפוא לזורק - כגון שלום בית- מותר.

ראינו לעיל בדברי גמ' ופראמ"ם שפמלמי' פידע זכות לענין ושותק אבר אל מדבר סקר תרחק. פאחרונים נחלקו פפירושו-

¹⁵ברכי יוסף חו"מ סי' ט' אות כ"ט , וחזיתיה... תארו'

פ"ז פביא ממפר"ל מפראג שאם פזכות פיא לעשיר ופמלמי' שותק אינו אבר משום מדבר סקר תרחק. ופוא דחה את פפבדל. ולכאורה סובר פמפר"ל שאם שותק מחמת סבה אחרת - לדוג' מחמת גושפ- אין גזע מפני מדבר סקר תרחק. ודוקא כששותק בכדי לעוות את פדין אבר.

וא"כ- אין פפירוש ב.מדבר סקר תרחק' לדייק בכל מה פפוא אומר. ואדרכה- כשם ששייך איסור סקר על ע"י שתיקה כל שמרמה את חבירו כך אין איסור בשני' כשאינו מרמה אף אחד.

יש מ' מפאחרונים שסובר לכך-

¹⁶שו"ת בגן ז'יין פחדשות סי' כ"א ,... קכ"ט. , ואז... אביו'

לפי פפארע"ג גבאי פקורא אדם לתורה בשם בדיו אבר אל איסור דאורייתא.

אז ענין אין בו משום סקר אף שפדיבור אינו מדוייק מנין גמ' ובפוסקים-

¹⁷משנה נדרים דף כ"ד ע"ב , נדרי פבאי... , ור"ן , דכי אומר... הכי פ"ט'

איפה שדרכ' פפולם לפזים (וכולם מבינים את זה) אין זה סקר אלכא , קושטא' -אמת- וכאילו יש לפם שפה שלפם.

¹⁸שדי חמד מערכת חית כלל ק"מ ,... בדורינו'

עם פנעל לתוארים פכל תלוי בלשון בני אדם לפי פמקום ופמנין.

גמ' מנין סתירה לזכר שאין איסור סקר בשאינו מרמה-

¹⁹סנהדרין ז"ז ע"א , אומר רבא מריש פוה אמין... בהנך אינשי'

בכל מה שפי"ה נעל לשכנים אין זה משנה אם פאשה חופפת ראשה או שאינוה - פרי' בכל אופן אין לפשיט אותה - ופי"ה ז'ריק לפיות מותר לומר שאינוה מפני פלנעיות ואין כאן חשש סקר - ובכל זאת מפירש כאן שפדבר נחשב לפקר וגרם לדברים אימים-

²⁰נתיבות אולם למפר"ל נתיב פאמת פ"א , אונג פז... פמקום פז'

אונג... קושטא' , דפופ... אמתרן'

לפי פמפר"ל פפירוש גמ' פפוק ממה שניתן לפבין , ופוא שואל איפה פמקום פז' אלכא שפמדרגה פזכות שבנסיג לאומיית פמסר גם פמלים תמיד מדוייקים - פיא מדרגה עליונה אין לפשיטה בצולם פז' מפני שכאן חייבים לשנות מפני פלנעיות וכדומה - ולכן עם רב אבות כל אז שפוא בשר ודם סולק מפמקום פפוא.

(א) לֹא תִטֶּה מִשְׁפַּט אֲבִינֶךָ
 בְּרִיבוֹ: (ב) מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחַק וְנָקִי
 וְצַדִּיק אֶל-תִּהְיֶה כִּי לֹא-אֶצְדִּיק רָשָׁע:
 (ג) וְשֹׁחֵד לֹא תִקַּח כִּי הַשֹּׁחֵד יַעֲוֶה
 פְּקָחִים וַיִּסְלַף דְּבַרֵי צַדִּיקִים:

2 ת"ד 'מנין לדיין שלא יעשה *סניגורין לדבריו תלמוד לומר
 *מדבר שקר תרחק *מנין לדיין שלא ישב תלמיד בוד לפניו ת"ל מדבר
 שקר תרחק * (נ) *מנין לדיין שידוע לחבירו שהוא גולן *וכן עד שידוע בחבירו
 שהוא גולן *מנין שלא יצטרף עמו תלמוד לומר מדבר שקר תרחק *מנין לדיין
 שידוע ברין שהוא מרומה שלא יאמר הואיל והעדים מעידין אתהכנו ויהא

(מא): : לא יעשה סניגורין לדבריו -
 אם דן דין ולבו טקפו לומר שהוא
 טועה לא יחזיק דבריו להביא ראיה
 להעמידם שהוא צדק לחזור אל כל
 נדדים יחזור להוציא דין לאמיתו :
 שלא יסב תלמיד בוד לפניו - יסב
 וליתן בדין עמו שלא יטעה : שלא
 יצטרף עמו - והצ"פ שהעדה
 אחת : מדבר שקר - שגורס לפסוק
 דין על פי שנים עדים ואין כאן אלא
 עד אחד : שהוא מרומה - שלמד
 מתוך דברי עדים שאין עדותם אחת :

קולר - שלשלת העון : ורואה וכות - ורוב החליף איני מודם - משקרו :
 וקום ספס - ושיחא סבור בעל דין שאתה בל להעיד ויודה אחת :
 ואגלגל עליו שבוטס - שאיש מודה לי במקלת ואשביטט על ידי גלגול
 או שבוטט קרקעות שאין נשבעין עליהן אלא על ידי גלגול : שלא
 יסב אחד בעל דין ושנים עדים -
 והס בעלי דין : לנזס כמוסו - שלא
 תגרוס לנו לישא לך פנים או יסתחמו
 דברי שבענד מפני חשיבותך ואמר
 אך יאמיט בי בית דין על אדם
 תשוב כזה : מדבר שקר תרחק - וכיון
 שאש מריט מחוסם מעמיד זה את
 שקרו : פוזמוקייכו - כמין אגפיליחיה
 תשובים קלוג"ש בעל"ז : לא פשא -
 אזכרה למקבל : קרי ביה לא פשיא -
 אזכרה לבעל דין : שפט שוא -
 שהמטטים דבריו שלא בפני בעל דין
 אש בוס מדברי שקר :

קולר תלוי בצואר עדים תלמוד לומר מדבר
 שקר תרחק (סימן תלת"א תלמי"ד ותל"ת
 בעל"י חי"ב סמדר"ס שומ"ע ומטע"ם)
 *מנין לתלמיד שיושב לפני רבו ורואה זכות
 לעני וחוב לעשיר *מנין שלא ישתוק תלמוד
 לומר *מדבר שקר תרחק *מנין לתלמיד
 שרואה את רבו שמעיה ברין שלא יאמר
 אמתין לו עד שיגמרנו ואסתרנו ואבננו
 משלי כדי שיקרא הרין על שמי ת"ל מדבר
 שקר תרחק *מנין לתלמיד שאמר לו רבו
 יודע אתה כי שאם נותנין לי מאה מנה
 איני מבדה מנה יש לי אצל פלוני ואין לי
 עליו אלא עד אחד *מנין שלא יצטרף עמו
 תלמוד לומר מדבר שקר תרחק האי מדבר
 שקר תרחק נפקא הא ודאי שקורי קא
 משקר ורחמנא אמר *לא תענה ברעך עד
 שקר אלא כגון דאמר ליה ודאי חד סהרא
 אית לי ותא אתה קום התם ולא תימא ולא

מידי דהא לא מפקת מפומך שקרא אפי' הכי אסור משום שנאמר מדבר
 שקר תרחק *מנין לנושה בחבירו מנה שלא יאמר אמעננו במאתים כדי
 שיודה לי במנה ויתחייב לי שבוטעה ואגלגל עליו שבוטעה ממקום אחד
 תלמוד לומר מדבר שקר תרחק *מנין לנושה בחבירו מנה ומענו מאתים
 שלא יאמר אכפרנו בכ"ד ואודה לו חוץ לבית דין כדי שלא אתחייב לו
 שבוטעה ולא יגלגל עלי שבוטעה ממקום אחד תלמוד לומר מדבר שקר
 תרחק *מנין לשלשה שגושין מנה באחד שלא יאמר בעל דין ושנים עדים
 כדי שיוציאו מנה ויחלוק ת"ל מדבר שקר תרחק *מנין לשנים שבאו לדין
 אחד לבוש סמדרשטין ואחד לבוש איצטלית בת מאה מנה שאמרין לו לבוש
 כמותו או הלבישו כמותך ת"ל מדבר שקר תרחק כי הונו אתו לקמיה דרבא
 בר רב הונא אמר להו שלופו פוזמוקייכו וחתו לדינא *מנין לדיין שלא
 ישמע דברי בעל דין (חבירו) קדם שיבא בעל דין חבירו ת"ל מדבר שקר
 תרחק *מנין לבעל דין שלא יפעים דבריו לדיין קדם שיבא בעל דין חבירו
 ת"ל מדבר שקר תרחק רב כהנא מתני *מלא תשא לא תשיא

3 *תנו רבנן
 כיצד מרקדין לפני הבלה בית שמאי אומרים
 כלה כמות שהיא ובית הלל אומרים *כלה
 נאה וחסדה אמרו להן ב"ש לב"ה הרי
 שהיתה חזרת או סומא אומרי' לה כלה נאה
 וחסדה ורתודה אמרה *מדבר שקר תרחק
 אמרו להם ב"ה לב"ש לדבריכם מי שלקח
 מקח רע מן השוק ישבתנו בעיניו או יגנונו
 בעיניו הרי אומר ישבתנו בעיניו מכאן אמרו
 חכמים ילעולם תהא דעתו של אדם מעורבת
 עם הבריות

⁴ דאמר רב יהודה אמר שמואל
במסכת ובפוריא

במסכת י

בידן מסכת פלוני סדורה בגירסא לא
לאו ואפי"ג סדורה היא לו יאמר לו
לאו ומדת ענוה היא: כפוריא: שימסק
מפתר יאמר לאו מדת נמיפות הוא:

**באושפיוא - טאלוה על לאשפיוז אם קבלו כסבר פמיס יפות ואמר
לאו מדת ענוה היא כד טלא יקפלו זו בני אדם שאין מאוגנין
לכח תמיד עליו וכלו את ממונו:**

⁵ **מצוה רפא** הזהיר השופט שלא לשמוע אחד מבעלי הדין
שלא בפני בעל דינו. והוא אמרו לא תשא
שמע שוא, שכרוב יהיו בעלי דין שלא בפני בעל דינם והזהיר
השופט משמוע אותם הדברים, כדי שלא תכנס לנפשו צורה
הדברים אין יושר להם ולא אמתות. ולשון מכילתא לא תשא
שמע שוא אוהרה לדיין שלא ישמע סבעל דין עד שיהיה
בעל דינו בפניו ואוהרה לבעל דין שלא ישמע דבריו לדיין
עד שיהיה חבירו עמו, ולהזהיר מזה הענין אמר מדבר שקר
תרחק כמו שנתבאר ברביעי משבועות (דף ל"ה). ובכלל לא
זה גם כן אמרו אוהרה למספר לשון הרע והמקבלו ומעיד
עדות שקר כמו שהתבאר במסכת (דף כ"ג). (ולא סמטמטיס,
טלמט סמטמטיס פכ"ה):

⁶ **י** ימנין לדיין שלא יעשה מליץ לדבריו של בעל דין
שנאמר מדבר שקר תרחק אלא יאמר מה שנראה לו
[ד] וישתוק. ולא ילמד אחד מבעלי דינין מענה כלל.
אפילו הביא עד אחד לא יאמר לו אין מקבלין עד אחד
אלא יאמר לנטען הרי זה העיד עליך. הלאי שיודה
ויאמר אמת העיד. עד שיטעון הוא ויאמר עד אחד הוא
ואינו נאמן עלי וכן כל כיוצא בזה:

ב וכן תלמיד שהיה יושב לפני רבו וראה זכות
לעני וחובה לעשור אם שתק הרי זה עובר משום לא
תגורו מפני איש ועל זה נאמר מדבר שקר תרחק.
ומנין לדיין שלא יושב תלמיד בוד לפניו תלמוד לומר
מדבר שקר תרחק: **ג** ומנין לתלמיד שראה רבו שמועה
בדין שלא יאמר אמתין לו עד שיגמר הדין ואסתרנו
ואבינו כדי שיקרא הדין על שמי תלמוד לומר מדבר שקר תרחק:

י לדיין שהוא יודע בחבירו שהוא גולן
או רשע אסור להצטרף עמו שנאמר מדבר שקר תרחק וכך היו נקיי הדעת שבירושלים
עושין אין יושבים בדין עד שידעו עם מי הם יושבים ולא חותמים את השטר עד שידעו
מי הותם עמהם ולא נכנסים למעודה עד שידעו מי קיסב עמהן:

ז תלמיד חכם לא יהא צועק וצווח בשעת דבורו כבהמות וחיות. ולא יגביה קולו
ביותר אלא דבורו בנחת עם כל הבריות. וכשידבר בנחת יזהר שלא יתרחק עד שיראה כדברי גסי הרוח. ומקדים שלום
לכל האדם כדי שתהא רוחן נוחה הימנו. ודן את כל האדם לכף זכות. מספר בשבח חבירו ולא בגנותו כלל. אוהב
שלום ורודף שלום. אם רואה שדבריו מועילים ונשמעים אומר ואם לאו שותק [ז]. כיצד לא ירצה חבירו בשעת כעמו.
ולא ישאל לו על נדרו בשעה שנדר עד שתתקדר דעתו וינוח. ולא ינחמנו בשעה שמתו מוטל לפניו מפני שהוא כהול עד
שיקברו, וכן כל כיוצא באלו. ולא יראה לחבירו בשעת קלקלתו אלא יעלים עיניו ממנו. ולא ישנה בדבורו. ולא יוסף
ולא יגרע אלא בדברי שלום וכיוצא בהן. כללו של דבר אינו מדבר אלא בדברי חכמה או בגמילות חסדים וכיוצא בהן.
יולא יספר עם אשה בשוק ואפילו היא אשתו או אחותו או בתו:

שעה או ליהנות מעט ויפסיד הרבה: **יג** משאו ומתנו של תלמיד חכם באמת ובאמונה. אומר על לאו ועל הן הן
מדקדק על עצמו בהשכון ונותן ומוותר לאחרים בשיקף מהן ולא ידקדק עליהן. ונותן דמי המקח לאלתר ויאינו נעשו
לא ערב ולא קבלן ולא יבא בהרשאה. (אינו) מחייב עצמו בדברי מקח וממכר במקום שלא חייבה אותו תורה. כדי שיעטמו
בדבורו ולא ישנהו. ואם נתחייבו לו אחרים בדין מאריך ומחל להן ומלוה וחונן. ולא ירד לתוך אומנות חבירו. ולא יצו
לאדם לעולם בחייו. כללו של דבר יהיה מן הנרדפים ולא מן הרודפים ימן הנעלבים ולא מן העולבים. ואדם שעושה כ
המעשים האלו וכיוצא בהן עליו הכתוב אומר ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר:

7 (א) שלא ישמע הדיין טענת האחד שלא בפני בעל דינו, שנאמר [שמות כ"ג, א'] לא תשא שמע שוא, והטעם לפי שבני אדם ידברו דברי שוא שלא בפני בעל דינם⁸, וצווה הדיין על זה כדי שלא יכניס בנפשו כזביו של אחד מהם, וכן בא במכילתא [דרשב"י כאן] שאזהרה זו של לא תשא וגו' על זה נאמרה. ועוד אמרו שם שהיא אזהרה גם לבעל הדין שלא יטעון גם הוא טענותיו לדיין שלא בפני בעל דינו, ואפילו ירצה לשמוע אותן הדיין, ועל זה נאמר גם כן [כאן, ז'] מדבר שקר תרחק⁹. ועוד אמרו זכרונם לברכה [מכות דף כ"ג ע"א] שזה הלאו כולל מספר לשון הרע ומקבלו ומעיד עדות שקר¹⁰.

שורש המצוה ידוע, כי השקר נתעב ונאלח בעיני הכל, אין דבר מאוס ממנו, והמארה והקללות בבית כל אוהביו, מפני שהשם יתברך אל אמת וכל אשר אתו אמת, ואין הברכה מצויה וחלה אלא במתדמים אליו במעשיהם, להיותם

אמיתיים כמו שהוא אל אמת, ולהיותם מרחמים כמו שידוע שהוא רחום, ולהיותם גומלי חסדים כמו שהוא רב החסד, אבל כל מי שמעשיו בהפך מדותיו הטובות, והם בעלי השקר שהם בהפך מדותיו ממש, כמו כן תנחו עליהם¹¹ לעולם מה שהוא הפך מדותיו, והפך-מדת הברכה שהיא בו היא המארה והקללה, והפך שמתה והשלום והתענוג שהם אתו הוא הדאגה והקטטה והצער, כל אלה חלק אדם רשע מאלהים, ועל כן הזהירנו התורה להרחיק מן השקר הרבה, כמו שכתוב מדבר שקר תרחק, והנה הזכירה בו לשון ריחוק לרוב מיאוסו מה שלא הזכירה כן בכל שאר האזהרות, ומצד הריחוק הזהירנו שלא נטה אוננו כלל לשום דבר שנחשוב שהוא שקר, ואף על פי שאין אנו יודעים בכריא¹² שהיא אותו הדבר שקר, וכעין מה שאמרו זכרונם לברכה [חולין דף מ"ד ע"ב] הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו. ובאמרי מדות בהקדוש ברוך הוא יתעלה, אני נמשך בדבר אחר דברי רבותינו זכרונם לברכה שיחסו אליו ברוך הוא שם מדות על צד המקבלים, אבל הוא ברוך הוא לגדלו ויחודו מצד עצמו אין לייחס אליו מדות, כי הוא וחכמתו וחפצו ויכלתו ומדותיו אחד בלי שום שיתוף ופיירוד בעולם.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [שבועות דף ל' ע"ב] שכל דיין שידוע בדין שהוא מרומה שחייב להסתלק ממנו, ולא יאמר אחתנו ויהא קולר תלוי בצואר העדים, והשבחים הגדולים שמשבחים חכמים בבקשת האמת והרחקת השקר בדין, ויתר רובי הפרטים, מבוארים בסנהדרין ובמדרשים כמו כן. ונוהגת בכל מקום ובכל זמן, בזכרים אבל לא בנקבות לפי (ב) שאינן דנות, ולכן אינן בכלל אזהרה זו שלא לקבל טענת בעל דין אחד שלא בפני בעל דינו¹³, אבל מכל מקום בכלל לאו זה הן שלא יטעימו טענותן לדיין שלא בפני בעל הדין, וכן מוזהרות להרחיק מכל שקר כמו האנשים.

ועובר עליה הרי הוא כעובר על מצות מלך. אבל איז לומיז על לאו זה לפי שאיז בו מעשה¹⁴.

שבועה ואגלגל עליו שבועה ממקום אחר וכן מי שנושים בו מנה וטוענין אותו מאתים לא יאמר אכפור בבית דין ואודה לו חוץ לבית דין כדי שלא אתחייב שבועה ויגלגל עלי שבועה ממקום אחר, ושנים שבאו לדין אחד לבוש סמרטוטין ואחד לבוש איצטלא בת מאה מנה אומרים למכובד לבוש כמותו או הלבישהו כמותך שלא תגרום לנו שנשא לך פנים או יעשה שליח אמנם (ימ"ט ס"ג, ז) מותר לשנות בדבר השלום ולערב דעתו עם דעת הבריות (ע"פ ילאס ולה נשימי).¹⁵

אמרינן בכתובות בפרק שני (נ"ט, ב) כיצד מרקדין לפני כלה בית שמאי אומרים כלה כמות שהיא ובית הלל אומרים כלה נאה וחסודה אמרו בית הלל מי שלקח מקח רע מן השוק ישבחנו בפניו או יגנונו בפניו הוי אומר ישבחנו בפניו (ילאס ס"ט).¹⁶

8 כתוב בפרשת משפטים מדבר שקר תרחק ודרשינן בפרק שבועת העדות (ג, ז) מנין לדיין שלא יעשה סניגורין לדבריו שנאמר מדבר שקר תרחק ועוד דורש שם מכאן לדיין שידוע בחבירו שהוא גולן וכן עד שידוע בחבירו שהוא גולן שיתרחק ממנו ולא יצטרף עמו וגם אזהרה לדיין שלא יושיב תלמיד בור לפניו ועוד לדיין שהוא יודע בדין שהוא מרומה ועדים מעידין אותו שלא יאמר אחתנו ויהא קולר תלוי בצואר העדים ועוד תלמיד שיושב לפני רבו וראה זכות לעני וחובה לעשיר שלא ישתוק ועוד דורש ממנו שתלמיד שיושב לפני רבו ויודע ברבו שהוא טועה שלא יאמר אניח לו עד שיחתכנו ואסתרנו ואבננו ויקרא הדין על שמי ותלמיד שאמר לו רבו יודע אתה בי שאיני משקר מנה יש לי ביד פלוני ויש לי עד אחד בא ועמוד אצלו כשיעיד ולא תוציא דבר מפין שלא יעשה כן, ונושה בחבירו מנה שלא יאמר שאטענו מאתים כדי שידה לי במנה ויתחייב

⁹ רבן רמב"ם פכ"א פכ"ב דהלכות מנהדרין סמ"ג עשין סימן ק"ז טור ח"ט סי' ט"ז פ"ו.

להתרחק מדברי שקר דכתיב (שמות כ"ג) מדבר שקר תרחק, ודרשינן פרק שבועות העדות (ל' וליא כל הסיניא) מניין לדיין שלא יעשה סניגורין לדבריו ר"ל להחזיק רבריו היכא דמעיה ואפילו אינו עושה מעשה ת"ל כדבר שקר תרחק ועוד דרשינן שם מכאן שמי שיודע/בהבירו (ר"ס שם פכ"ב וכ"ד) שהוא גולן שיתרחק ממנו ולא יצטרף עמו, וגם אזהרה לדיין שלא יושב תלמיד בור לסניו, ועוד (רמב"ם שם פ' כ"ג טור ח"ט סימן ט"ז) דיין שהוא יודע ברין שהוא מרומה ועדים מעידים אותו שלא יאמר אחתכנו ויהי קולר תלוי בצואר העדים, אלא יסלק עצמו מן הרין, ועוד תלמיד שיושב בפני רבו (לקמן סימן רל"ב מפי' ליה-מלא תנורו) וראה זכות לעני, והוכח לעשיר שלא ישתוק ועוד דרשינן תלמיד שיושב בפני רבו ויודע ברבו שמועה שלא יאמר אניה לו עד שיחתכנו ואסתור אותו ואבננו משלי ויקרא הרין על שמי, ותלמיד (רמב"ם פ"ז דעדות סמ"ג עשין ק"ז טור ח"ט סימן כ"ח) שאמר רבו לו יודע אתה בי שאיני משקר מנה יש לי ביד סלוני ויש לי עד אחד בא ועמוד אצלי כשיעיד דבר ולא תוציא דבר מפ"ך שלא יעשה כן, ונושה בהבירו מנה (ר"מ פ"ו דטוען) שלא יאמר אמעננו מאתים כדי שיודה לי מנה ויתחייב לי שבועה ואגלגל עליו שבועה ממקום אחר, וכן מי שנושין בו מנה וטוענין אותו מאתים לא יאמר אכפיר אותו בבית דין ואורה לו הי"ן לבית דין שלא אתחייב לו שבועה ויגלגל עליו שבועה אחרת, ושנים (טור ח"ט סי' י"ז ר"מ פכ"א דסנהדרין) שבאו לפניך לדין אחד לבוש סמרטוט ואחד לבוש אצמלא בת מאה מנה אומרים למבדד הליבשוהו כמותך או לבוש כמותו שלא תגרום לנו שנשא לך פנים, אמנם מותר לשנית מפני השלום כדאיתא ביבמות (דף ס"ה) וגם לערב דעתו ע"ש הבביות, ואמרינן בפרק שני דכתיבות (דף י"ו) כיצד מרדין לפני כלה ב"ש אומרים כלה כמות שהיא ובית הלל איסורי כלה נאה וחסידה.

¹⁰ ואם אמנם שכל עיקר האזהרה היא על הדיין כאשר נזכרו דבותינו. זאת היא לפי שכל אשר הדיין יטה עצמו לדברי שקר, הרי הורס קיום העולם. לפיכך נזכרה האזהרה הכתובה על הדיין, אבל ממילא נשמע שגם שאר ההמון ירחיקו עצמם, ולכך נאמר סתם, ומלת מדבר שקר משמע כל שהוא, ומלת תרחק היא מורה על המיחוס והתיעוב. לכך הזכירה בה לשון רחוק לרוב מיחוסה. מה שלא הזכירה כן בכל שאר האזהרות:

|| (יג) וכ"ז שדברנו עד עתה, הוא אפילו אם הוא מספר דבר אמת על חבירו, אבל אם בתוך הלשה"ר או הרכילות שלו נתערב תערובות של שקר במקצתו, עובר ג"כ על מ"ע שכתוב בתורה מדבר שקר תרחק, "וגם נשתנה שמו לפגם עי"ז להקרא עתה בשם מוציא שם רע, ועונשו תמור הרבה יותר מסתם לשה"ר ורכילות.

באר מים חיים

(יג) וכל זה שדברנו וכ"ז תערובות של שקר, הדיעות. וראיה משבועות ל"א בכל הציורים של הגמרא, ומ"ש דעובר היינו בלשון הרע ורכילות ובפניו דשם הוא אפילו רק נראה כעין שקר, וכל שכן ושלא בפניו ולהמספר לבד. תערובות של שקר ממש בודאי דעובר, והיא ומ"ש שנקרא עבור זה מוציא שם רע ועונשו חמור (מ) מצות עשה גמורה לדעת הסמ"ג עשין ק"ז, וכ"ו כן איתא ברמב"ם פרק ז' מהלכות דיעות ועל כל פנים (מ) איסורא דאורייתא הוא לכל בראשו עי"ש.

¹² וא"ר אילעא

משום רבי אלעזר בר' שמעון מותר לו לאדם לשנות בדבר השלום שנאמר "אביך צוה וגו' כה תאמרו ליוסף אנא שא נא וגו' ר' נתן אומר מצוה שנאמר "ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני וגו' *דבי רבי ישמעאל תנא גדול השלום שאף הקרוש ברוך הוא שינה בו דמעיקרא כתיב "ואדוני זקן ולבסוף כתיב ואני ומנחם:

מדבר שקר תרחק. צוה יוצרינו כפ' ואלה המשפטים מדבר שקר תרחק חייב להתרחק אבל שקר שיוכל לידי חברו וצריך לתת לב בזה הענין שיוכל לבוא שקרו לידי היקף. ומקצת פירשו רז"ל בשבועות פ' שבועות הערות [ל' ב'] דתנו רבנן מניין לדיין שלא יעשה סיניגוריא לדבריו ת"ל מדבר שקר תרחק מניין לדיין שלא יושב בור לפניו ת"ל מדבר שקר תרחק (מניין לתלמיד שיושב לפני רבו ורואה זכות לפניו וחובה לעשיר שלא ישתוק ת"ל מדבר שקר תרחק) מנין לתלמיד שיושב לפני רבו ורואה זכות לפניו וחובה לעשיר שלא ישתוק ת"ל מדבר שקר תרחק. מניין לדיין שיוודע בדין מרומה שלא יאמר הואיל ועדים מעידין אותו אחייבנו והקולר יהא תלוי בצואר עדים ת"ל מדבר שקר [תרחק] וטובא איכא התם ומקצתן כתבתי. וכל יראי ה' יתנו לב להתרחק שיוכל לבא לידי רעה. ואם יאמר לא חשבתי שיבא הדבר לרעה דבר המסור ללב לכך נאמר ויראת מאלהיך. אבל שקר שאינו בא לידי רעה לא הזהירה תורה עליו דכר למד מענינו שברשע רע לבריות הכתוב מדבר דכתיב מדבר שקר תרחק ונקי וצדיק אל תהרוג כי לא אצדיק רשע. והא דתניא בכתובות פ"ב [ט"ז ב'] כיצד מרקדין לפני הכלה ב"ש אומר כמות שהיא וב"ה אומר כלה נאה וחסודה (אמר להן ב"ש אלא מעתה מי שלקח מקח רע מן השוק ישבחנה בעיניו או יגנינה בעיניו הוי אומר ישבחנה בעיניו) אמרו ב"ש לדבריהם הרי שהיתה חגרת או סומא היאך יאמר כלה נאה וחסודה והתורה אמרה מדבר שקר תרחק ההיא יש בו רעה לבריות כדברי ב"ש שנראה כגונב דעת הבעל.

קפא החלק הרביעי, המשקל בספור הדברים אשר שמע ומחליף קצתם במתכונן, ואין לו תועלת בשקרו ולא הפסד זולתו, אבל כה משפטו מאהבתו שקר מדבר צדק סלה, ופסמים שהוא בודה מלבו ספור הדברים פלו. והאיש הזה יקל עגשו מצד אחד, על פי אין הפסד לאיש בשקרו ופחזותו, אבל גדול מאד עגשו בעו פניו ואהבת השקר, ויקבד עונו כי יאהבו בקלי תועלת. ואמר שלמה עקיו השלום (משלי ו יט) יפיח כזבים עד שקר. פרוש, אם תראה אדם אשר יפיח כזבים בשיחתו וספור דבריו, תדע כי תביאהו המדה הזאת להעיד שקר באחיו ולענות בו סרה, אחרי אהבתו השקר. וזה החלק התירוהו לקיים מצות ודרישת טובה ושלום. ואמרו (כתובות יז א) כי מתר לשבח הפלה לפני החרתן ולאמר שהיא נאה וחסידה, אף-על-פי שאינו כן. ואמרו (יבמות סה ב) מתר לשנות בדברי שלום, שנאמר (בראשית נ טז) אביה צנה לפני מותו לאמר, כה-תאמרו ליוסף אָנָּא שָׂא נָא פִּשְׁעֵי אַחִיָּהּ. ויש אנשים יחליפו מקצת הדברים אשר שמעו בקלי דעת, כי לא ישיתו לבם לחקר בעת שמעם, גם זאת מדה רעה. ואמר שלמה עקיו השלום (משלי כא כח) ואיש שומע קנצח ידבר. פרוש, איש נותן לב לשמוע ולהאזין (עד) [על] תכונת הדברים אשר ידברו באזניו למען יספר אותם על נכון ולא ימצא בפיו לשון תרמית, קנצח ידבר, כי יאהבו בגני-אדם לשמוע דבריו ולא יאמרו לו לעולם, למה תדבר עוד דבריה?

19 אמר רבא מריש הוה אמינא ליכא קושטא בעלמא אמר לי *ההוא מרבנן ורב מבות שמיה ואמרי לה רב מביומי שמיה דאי הוה יתבי ליה כל חללי דעלמא לא הוה משני בדבוריה זימנא חדא איקלעי להווא אתרא וקושטא שמיה ולא הוה מושני בדיבוריהו ולא הוה מיית איניש מהתם בלא זימניה נסיבי איתתא מינתון והוה לי תרתין בנין מינה יומא חד הוה יתבא דביתו וקא דיפא רישה אתאי שייבכה מרפא ארשא *סבר לאו אורח ארעא *אמר לה ליתא הבא שכיבו ליה תרתין בנין אתו איניש דאתרא לקמיה אמרו ליה מאי האי אמר להו הכי הוה מעשה א"ל במצותא מינך פוק מאתריך ולא תגרי בהו מותנא כהנך איניש

20 מאמר הזה

קשה מאוד מה ענין המקום הזה יותר היה ראוי לירושלים שהיא עיר הצדק ולמה היה מדריגה זאת לעיר אחרת, גם לא מצאנו המקום הזה.

דהוה דביתו חייסא רישה כף ר"ל כי אין ראוי להמשך אחר האמת במדת הצניעות. וכמו שאמרו במסכת בבא מציעא (כ"ג, א') בהני תלת מילי עבידי צורבא מרבנן דמשני במילי אחד מהם בסוריא כי הצניעות בשבילו ראוי שישנה האמת. והצניעות והאמת זה כנגד זה כי מצד האמת אין ראוי לשנות כלל אך הצניעות דוחה האמת עד שמוותר לשנות מפני הצניעות. וחייסא רישא דקאמר שהגיע אל דבר שראוי בו הצניעות, ובודאי שמוותר לשנות בשבילו, ומ"מ היה זה גורם שמתו שני בניו כי דבר שנתן לו בשביל שכל דבריו היו באמת ולכך היה לו הכל כסדר, ולא היה יוצא דבר אחד מן הסדר הראוי, וכאשר היה משנה ומחליף האמת אז נטל ממנו מה שזכר לו בשביל שהיו כל דבריו נמשך אחר האמת ומתו בניו. ואמרו ליה צא מאתריך כלך בי עתה לא יהיה מקומו האמת שכל ענינו היה כסדר האמת והיה מקומו קושטא שהיא האמת עד עתה שהיה מחליף האמת אף כי זאת עושה בשביל הצניעות וכך צריך לעשות. מ"מ סוף דבר זה אינו אמת ונטלו בניו ממנו שנתנו לו מצד האמת, לכך אמרו צא מאתריך.

ואמר כי אם היה נתון לו כל חללא דעלמא לא הוה משני בדיבורי, דבר זה מבורר כי הטוב במה שהוא טוב אין ראוי שיהיה בו השקר, כי הטוב כפרט הוא ראוי אל המציאות וכאשר בארנו דבר זה למעלה, שהרי כל מעשה בראשית נאמר בכל אחד כי טוב ובסוף הבריאה דחינו בכלל תבריאה נאמר וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד, כי הוא ראוי שימצא. ומפני זה אשר שמו רב טבת או רב טביומי אשר השם הזה מורה על המציאות לא היה משקר כי השקר בלתי נמצא. ולפיכך אמר שאם היו נתונים לו כל חללא דעלמא לא הוה משני בדיבורי, כי מצד הטוב אין כאן שקר אשר אינו נמצא. ואמר כי מריש היה אומר כי לית קושטא בעלמא, פ"י כי הענין אינו עולם של אמת כלל ובטל האמת בעיניו. ואמר כי הגיע לאתרא דשמיה קושטא, כלך כי זה שלא משנה ומשקר בדבור שלו הוא מניע למדריגה ששמה קושטא והיה כל הנהגתו באמת ולא היה יוצא מן הסדר הראוי, ולפיכך אמר דלא מיית איניש בלא זמניה, כלך שכך הוא שבמדריגה זאת הכל כסדר ולא מיית איניש בלא זמניה, וזאת יציאה מן הסדר כאשר מיית איניש בלא זמניה, כל זה היה גורם מדה זאת שלא היה משנה בדיבורו עד שתגיע למדריגה זאת שהיא מדריגת קושטא.